

Postoj k reťazcom sa začína meniť

Ostatné plenárne zasadanie Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru (EHSV) schválilo stanovisko k Zelenej knihe Európskej komisie o nekalých obchodných praktikách. Do tohto dokumentu boli premietnuté všetky dôležité body stanoviska EHSV s názvom Súčasný stav vzťahov medzi obchodnými reťazcami a dodávateľmi potravín, ktoré výbor prijal vo februári tohto roku.

Takzvané zelené knihy predstavujú konzultačný nástroj Európskej komisie, ktorá sa formou otázok obracia na široké spektrum zainteresovaných strán. V tomto prípade položila komisia 25 otázok, pričom úlohou drvivej väčšiny respondentov bolo iba na ne odpovedať.

Materiál ale okrem otázok obsahuje i širší text (slovenská verzia má 24 strán), ktorý čiastočne prezrádza aktuálny stav vnímania problematiky zo strany EK. Úlohou EHSV, ako oficiálnej konzultačnej inštitúcie, potom nie je iba odpovedať na položené otázky, ale zároveň sa aj vyjadriť k postojom Komisie.

Zmluvná sloboda

Zelená kniha o nekalých obchodných praktikách predstavuje v porovnaní s predchádzajúcimi iniciatívami Komisie obrovský posun, pretože v nej EK prvýkrát pripúšťa, že v prípade nevyvážených zmluvných vzťahov, keď dochádza k uplatňovaniu nekalých obchodných praktík, zmluvná sloboda nejestvuje. Tento aspekt bol doteraz tabu a zmluvná sloboda bývala, a často stále býva, považovaná za hlavný argument proti regulácii obchodných vzťahov.

Pripustenie absencie zmluvnej slobody zreálnuje aj tie možnosti riešenia predmetných problémov, ktoré sa doteraz zdali byť nemysliteľné. Napríklad radikálnu novelizáciu legislatívy na ochranu hospodárskej súťaže, ktorej koncept pochádza ešte z konca 19. storočia. Očividne totiž jestvujú na trhu dominantné postavenia nad rámec toho, čo predpokladajú súčasné protimonopolné predpisy.

Európska komisia v Zelenej knihe otvorene hovorí aj o ďalších tabuizovaných témach, akou je napríklad faktor strachu. To znamená obava dodávateľov potravín z vylistovania, ktorá im bráni podávať sťažnosti a aktívne vystupovať v súdnych a administratívnych procedúrach.

Malé a stredné podniky

Hoci sa pripúšťa možnosť uplatňovania nekalých praktík vo všetkých zmluvných vzťahoch, predsa len si EK uvedomuje, že ide najmä o vzťah obchodné reťazce verzus poľnohospodári a potravinári malej a strednej veľkosti. Vyplýva to najmä z dokumentu EK s názvom Akčný plán pre maloobchod, ktorý sa v kapitole Nekalé obchodné praktiky odvoláva priamo na Zelenú knihu. Pozoruhodné je tiež to, že na rozdiel od predchádzajúcich iniciatív Európska komisia skoro nespomína možnosť samoregulácie, ale naopak, evidentne hľadá riešenie cestou regulácie.

Všetky tieto fakty zdôrazňuje vo svojom stanovisku i EHSV. Okrem toho však rozlišuje medzi strategickou potrebou novelizácie platnej protimonopolnej legislatívy (čo ale bude, vzhľadom na komplexnosť problematiky, dlhodobejšia záležitosť) a bezprostrednou nutnosťou zakázať nekalé obchodné praktiky zo zákona, pretože ide o otázku elementárnej spravodlivosti.

Na vysporiadanie sa s takzvaným faktorom strachu EHSV navrhuje, aby táto regulácia nebola "postavená" na ochrane slabšej zmluvnej strany, ale na "ekonomickom záujme štátu". Tým sa oficiálne podnety stávajú zbytočné a kontrolný orgán vždy koná z vlastnej iniciatívy, pričom dôkazy nachádza v účtovných dokladoch. Ide o elegantné riešenie, ktoré sa už dlhšiu dobu úspešne

uplatňuje vo Francúzsku.

Skutočnosť, že uplatňovanie nekalých obchodných praktík má negatívny dopad nielen na jednotlivých dodávateľov, ale i na "záujem štátu", je najlepšie vidieť práve na Slovensku, kde pôsobenie zahraničných obchodných systémov výrazne prispieva k úpadku celého agropotravinárskeho sektoru a miera potravinovej sebestačnosti je menšia ako 50 %.

Zmena postoja

Na príprave tohtoročných stanovísk EHSV k téme obchodné reťazce a nakoniec i pri hlasovaní o nich asi najviac prekvapil veľmi jednoznačný postoj členov výboru. Na júlovom plenárnom zasadnutí bol asi zo stovky prítomných iba jeden člen proti a ďalší dvaja sa hlasovania zdržali. Je to obrovský rozdiel v porovnaní s prvým stanoviskom EHSV z roku 2005 venovanom téme obchodné reťazce. Toto stanovisko bolo omnoho menej radikálne ako tie tohtoročné, ale napriek tomu bolo až 71 členov proti.

Dnes je situácia úplne iná, informovanosť je na vyššej úrovni a kritika obchodných reťazcov sa už ani medzi podnikateľmi nevníma ako kritika podnikateľského sektoru, ale ako kritika deformovaného podnikateľského prostredia. Naopak, stupňuje sa citlivosť vnímania antagonizmu medzi malými a strednými podnikmi na jednej strane a nadnárodnými korporáciami na strane druhej. Malé a stredné podniky pritom zamestnávajú najviac ľudí, ale nadnárodné spoločnosti sú často v reálnom, hoci dnešnými predpismi nepostihnuteľnom dominantnom postavení.

Voľná tvorba cien

Najmä po roku 2008 sa čoraz zreteľnejšie ukazuje, že princíp "voľnej tvorby cien" potravín nie je dlhodobo udržateľný, a to ani pre spotrebiteľov a ani pre malé a stredné podniky. Fluktuácia cien potravín má katastrofálny dopad na spotrebiteľov najmä v chudobných krajinách sveta.

Niet pochyb, že k tejto veľkej fluktuácii významne prispievajú rozsiahle špekulácie na komoditných trhoch a teda zďaleka nemajú iba prirodzené príčiny, ako napríklad suchá alebo povodne. Samozrejme, že voľnú tvorbu cien na úkor dodávateľov zneužívajú obchodné reťazce, a to pod zástierkou konkurenčného boja medzi sebou.

O tejto téme sa zatiaľ nahlas nehovorí, ale som presvedčený, že uznanie obchodných reťazcov za dominantných v zmysle protimonopolných zákonov musí časom viesť i k regulácii cien, aspoň v prípade základných agropotravinárskych komodít. Veď potraviny sú minimálne takou strategickou komoditou ako energie, ktorých ceny sú tiež regulované.

RNDr. Igor ŠARMÍR, PhD., SPPK a EHSV; Roľnícke noviny